

A LŐCSEI BAUMERTH FESTŐ-FIVÉREKRŐL

Tavalyelőtt két tájkép bukkant fel a műkereskedelemben Joh. Baumerth névjelzéssel és 1810-es dátummal.¹ A viharos tengeri jeleneteket ábrázoló két nagyméretű gouache felkeltette érdeklődésünket a kevésbé ismert művész személye iránt.

Johann Baumerth (Baumerth János) lőcsei festő nevét említik egyes lexikonok,² ugyanakkor a hazai művészettörténeti irodalomban inkább Christian Baumerth (Baumerth Keresztély) neve szerepel.³ A két festőnév és a hozzájuk rendelhető kevés ismert mű némileg összerosódik a szakirodalomban, erősítve a bizonytalanságot, hogy egy vagy két művészről beszélünk-e tulajdonképpen?

A lőcsei evangélikus egyház anyakönyveinek tanúsága szerint két festőről van szó, akik testvérek voltak. Apjuk Samuel Baumerth, foglalkozása mézszáros („Fleischhacker”), akinek Maria Elisabeth Kramerrel kötött második házasságából négy gyermek, két fiú (Johannes és Christian) és két leány (Rosina és Maria Elisabeth) származott.⁴

Az idősebb fivért, Johannest 1788. március 11-én keresztelték Lőcsén. 1813. november 18-án kötött házasságot Sophia Kralovanskyval, és öt gyermekük született. Közülük a másodiknak, egyben az elsőszülött fiúnak Christian Baumerth volt a keresztapja. A lőcsei evangélikus líceum rajztanáraként működött („Mädchenlehrer und Zeichenmeister der hiesigen Evangelischen Lyceum”), gyermekei anyakönyvi bejegyzéseinél is mindenütt leányiskolai tanárként („Mädchenlehrer”) tüntetik fel.⁵ Nem tudjuk hol képezte magát, s esetleg járt-e külföldön vagy csak Lőcsén és környékén tevékenykedett. Öccse, Christian a lőcsei Czauczik Józsefnél (1789–1857) tanult festeni; elképzelhető, hogy ő volt Johann mestere is. Johann Baumerth 1833. március 5-én, 44 éves korában halt meg Lőcsén.

1. Johann Baumerth: Hajótörés a viharos tengeren. Gouache, 1810. Magántulajdon

Christian Baumerth élete is egészében a városhoz kötődött; itt keresztelték 1792. május 8-án, itt tanult az evangélikus gimnáziumban, erről tanúskodik egy szignatúrája, és itt is hunyt el fiatalon, 32 éves korában, 1824. július 18-án. A halotti anyakönyv szerint magántanár („Privat Lehrer”) volt. Mint Czauczik növendéke, szeretett volna tovább tanulni. Jakob Melzer nyomán minden irodalom elmondja róla, hogy tehetséges, nagyreményű festő volt, aki a bécsi képzőművészeti akadémián kívánta tovább képezni magát, de a halál korán elszólította.

Ezekben az évtizedekben Czauczik József mellett még Lőcsén tevékenykedett Müller János Jakab (1780–1828), aki id. Markó Károly (1793–1860) első tanára volt, valamint a szintén lőcsei születésű Rombauer János (1782–1849), aki Baumerthékhez hasonlóan egyszerű iparoscsaládból származott.⁶

A Baumerth-fivérek kevés életrajzi adata mellé kevés ismert mű társul. A szignatúrák viszont lehetővé teszik szétosztásukat a két festő között. Johann

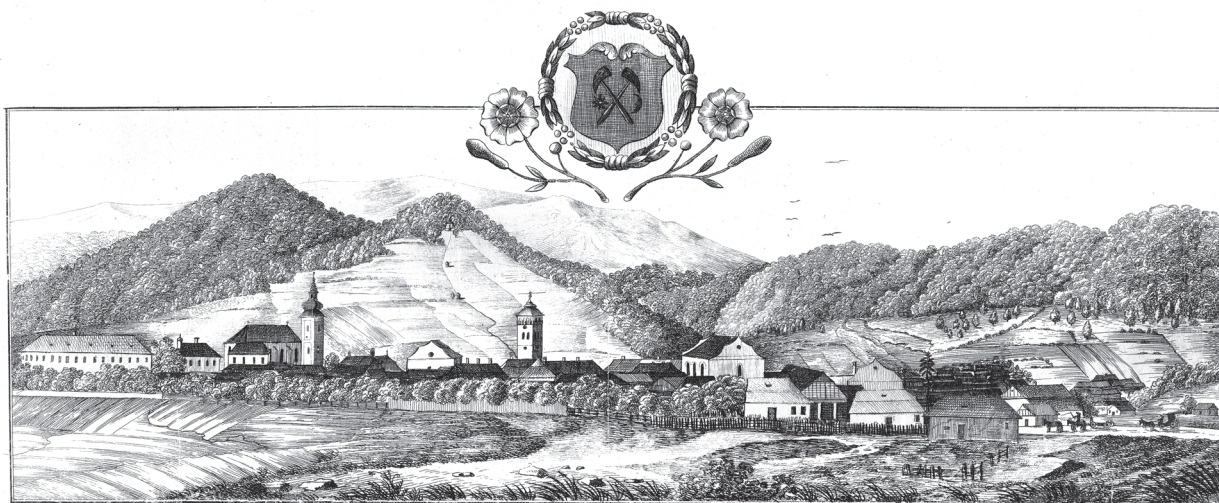

2. Johann Baumerth: Jónás prófétát a tengerbe vetik. Gouache, 1810. Magántulajdon

Baumerthnek pillanatnyilag négy meglévő művéről tudunk, és még kettőt adatból ismerünk.⁷ Ezek mindegyike tájbrázolás.

Újonnan felbukkant két festménye romantikus, heroikus táj (1–2. kép).⁸ Az egyik képen hajótörés túlélői vergődnek ki a sziklás partra, az egyik cso-

port egy eszméletlen sebesültet élesztget, mások a rakományt mentik. Hajójuk roncsa a bal oldali szikla mellett meredezik. A háttérben a viharos tengeren nagy vitorlások hánykolódnak, jobbra egy magas sziklaszirten tornyos erődítmény áll. Párdarabja bibliai témát dolgoz fel: Jónást az Úr Ninivébe

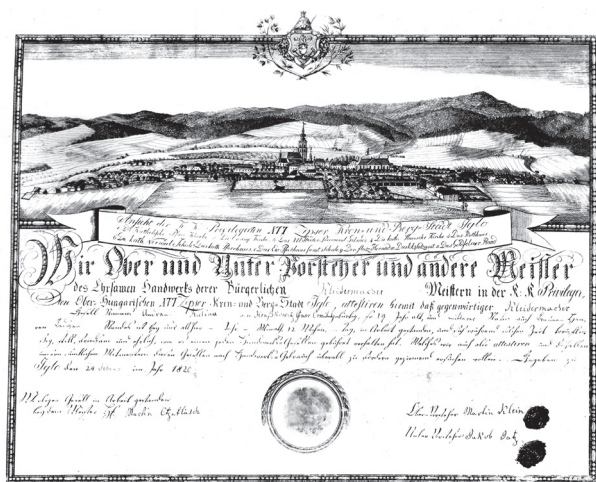
3. Johann Baumerth: Iglo látképe céhlevélen. Rézmetszet, 1817. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok

küldi bűnbánatot hirdetni, de ő nem engedelmeskedik, és felszáll egy Tarsusba tartó hajóra. Útközben hatalmas vihar kerekedik, és a hajósok, mint a vihar okozóját, Jónást a tengerbe vetik, ahol egy óriási hal elnyeli (Jón 1,1–15). A képen a tengerbedobás jelenetét látjuk, s a nagy hal már tátott szájával közelít, hogy elnyelje Jónást. Az esemény tanúi az előtér szikláján csoportosuló férfiak. A felhős égen hosszú villám cikázik át és belevág egy magas szikla tetején álló épületbe, ami ki is gyullad. Mindkét képen a szélsőséges természeti elemek, vihar, erős szél, villámlás, hatalmas hullámok, a természeti erőkkel való küzdelem ábrázolása a meghatározó. Kisfaludy Károly (1788–1830) festett hasonló heroikus tájképeket az 1820-as években,⁹ igaz azok olajfestékekkel készültek, ami sokkal alkalmasabb a természet végletes jelenségeinek visszaadására, mint a gouache. Kisfaludy Claude Joseph Vernet (1714–1789), Philippe Jacques de Loutherbourg (1740–1812), Michael Wutky (1739–1822) festményei nyomán készítette viharos, holdfényes tájait, sokszor metszetek felhasználásával. Baumerth festménye is Vernet kompozíciójának¹⁰ tükörképes másolata, tehát metszet után készült. Színezésében is különbözik Vernet képétől, amelyen a kékek, zöldek dominálnak. Különös, hogy Baumerth két gouache képen éppen ezek a színek szinte teljesen hiányoznak, helyette a szürkék és okkersárgák uralkodnak.

Johann Baumerthtől két olyan rézmetszetű városlátképet ismerünk, amelyek céhlevélhez készültek, s elsősorban dokumentáló jellegűek. Igló látképe¹¹ (3. kép) egyes részletek pontatlanságának ellenére topográfiailag helyesen mutatja a várost; a hosszú, orsó formájú főteret és épületeit. Jól azonosítható a Mária mennybevétel-plébániatemplom, az ún. Provinciális ház, amely a 16 szepesi száz

5. Christian Baumerth: Emléklap Máriássy Ferencné Horváth Stansith Anna Mária halálára. Rézmetszet, 1810. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok

4. Johann Baumerth: Rozsnyó látképe céhlevélén. Rézmetszet, 1820 körül. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok

város önkormányzatának székhelye volt, az 1791 és 1796 között épült, görögkereszt alaprajzú evangélikus templom és a Városháza. A város szélén fekszik az 1779-ben létesült temető és az akkori sóhivatal két épülete, amelyek 1815-ben épültek. A látkép északról készült, a város előtt megművelt területek, mögötte dombok látszanak. Feliratszalag nevezi meg a jelentősebb épületeket, amelynek számozása egyezik a városképen lévő számozással. A látképet és az alatta elhelyezkedő szöveges mezőt közös, asztragalosz-soros keretelés fogja körbe, amelyet felül középen Igló város címere díszít. A vedutát, az állandó szövegrészt és a címeres keretet egy lemezről nyomtatták. A metsző a keret alatt középen szignálta a művet, amely 1817-ben készült, valószínűleg saját kezű előrajz alapján.

6. Christian Baumerth: *Romantikus táj*.
Gouache, 1810–1820 körül. Lőcse, Spišské múzeum

Rozsnyó látképe¹² (4. kép) szintén céhlevélhez készült, és dél-nyugatról mutatja a várost, amely 1775 és 1850 között püspöki székhely volt. A részletgazdag, szép kivitelezésű rézmetszet Stopp szerint formailag nem pontos, a felül elhelyezkedő város címer is heraldikailag pontatlan, ezért mint dokumentum, csak átlagos értékkel bír. Balról jobbra a katolikus teológiai szeminárium 1808–1814 között emelt épülete, a gótikus Mária mennybemenetele-székesegyház, a ferencesek barokk Szent Anna-temploma (torony nélkül), a város 17. századi őrtornya és a helyi protestánsok temploma látszik. Ezen a céhlevélen csak a vedutát metszette Baumerth, látható ugyanis, hogy azt külön lemezzről nyomták; a szignatúra is közvetlenül a kép alatt van. A metszet alapjául szolgáló rajzot valószínűleg maga készítette 1820 körül.

Christian Baumerth 18 éves korában, 1810-ben metszette a Máriássy Ferencné Horváth Stansith Anna Mária halálának alkalmából, annak tiszteletére készített emléklapot.¹³ Ekkor még a lőcsei evangélikus gimnázium diákja volt, ekként szignálta művét. A hosszúkás, álló téglalap alakú metszeten (5. kép) a lapot szinte teljesen kitöltve, egy márványból készült emlékmű magasodik. Alul-fölül profilált, robusztus posztamens tetején, három kőgolyón egy háromszög alapú gúla áll, amelynek ovális mezejében az idős Máriássy Ferencné főkö-

tós, profil mellképe helyezkedik el, alatta latin nyelvű felirattal: *Sic Matrem Virtus post funera tollit ad Astra, / Musae quam nostrae tempus in omne colent*. A posztamens oldalát címerek díszítik, jobbra a Máriássy családé, balra a Horváth Stansith család kettős címere.¹⁴ Az ezekből középfelé kiágazó gyökerekből pálmafa nő felfelé, melynek öt levelén Máriássyné akkor még élő öt gyermekének és egy unokájának neve olvasható.¹⁵ Középen Máriássy Andrásé, aki a legtöbbször vitte a családban, királyi kamarás, tábornok és a Mária Terézia-rend vitéze volt. A márványposztamens felső peremén olvasható két betűsor is Máriássyné és férjére vonatkozik: a Máriássy-címer fölött F M D M E B (Franciscus Máriássy de Márkusfalva et Batizfalva), a másik címer fölött A M H S D G (Anna Maria Horváth Stansith de Gradecz). Az előtérben alacsony kőposztamensen talpas klasszicista urna áll, a benne égő tüzet egy allegorikus nőalak táplálja. Mellettük bőségszaru fekszik. A talapzat felirata¹⁶ szerint a lőcsei ágostai hitvallású evangélikus gimnázium tanulója az elhunyt tisztelete jeléül ajánlja eme „oltárt”. A háttérben valószínűleg Lőcse város részlete és a körülötte fekvő hegyek látszanak.

A lőcsei Spišské múzeum gyűjteményében őrzött klasszicizáló romantikus gouache tájkép¹⁷ alapján (6. kép) némi fogalmat alkothatunk Christian Baumerth tájfestészetéről is. A finom kékes-zöldes-szürkés árnyalatokkal festett kép nem valós tájat ábrázol, hanem egy idilli hangulatot közvetít. A dombos, ligetes tájékon sétáló elegáns pár elmerül a táj élvezetében és az előttük magasodó vár látványában.

Ilyen kevés mű ismeretében nehéz következtetnünk a Baumerth-testvérek festői tevékenységére. Most úgy tűnik, hogy rajztanári munkájuk mellett a tájkép műfaja vonzotta őket, amelynek különböző típusaival is próbálkoztak, és inkább a művészi grafika technikáit alkalmazták; olajképet nem ismerünk tőlük. Témaikat szülővárosuk, Lőcse, a szépségi városok és táj megfigyeléséből merítették. Ugyanakkor valószínű, hogy valamekkora, másoláshoz szükséges és alkalmas metszetgyűjteménnyel is rendelkezhettek. Remélhetőleg további művek előkerülése árnyalja majd a róluk alkotott képet.

JEGYZETEK

1 Nagyházi Galéria és Aukciósház, 191. aukció, 4–5. tétele (2013. május 22.)

2 *Ludovico Nagy: Notitiae politico-geographico-statisticae partium Regni Hungariae...* Budae 1829, 2. kötet, 274; *Garas Klára: Magyarországi festészet a XVIII. században*. Budapest 1955, 210; *Zádor Anna – Genthon István szerk.: Művészeti Lexikon*. Budapest 1965, I. kötet, 181.

3 *Jakob Melzer: Biographieen berühmter Zipser*. Kassa é. n. [1832] 335; *Művészet* VI. 1907, 3. szám, 216; *Pataky Dénes:*

A magyar rézmetszés története. Budapest 1951, 74; *Szendrei János – Szentiványi Gyula szerk.: Magyar képzőművészek lexikona I.* Budapest 1915, 136; *Lyka Károly: A táblabíró világ művészete*. Budapest 1981, 319–320; *Saur Allgemeines Künstlerlexikon* Bd. 7, München–Leipzig 1993, 601–602.

4 Az életrajzi adatok forrása: <https://familysearch.org>, Slovakia, Church and Synagogue Books 1592–1910. Köszönöm szépen Jávor Annának, hogy segített az anyakönyvi adatok felderítésében.

5 *Ludovico Nagy* i. m. szerint: „Baumerth Joannes, Scholae Puellaris Evang. A. Conf. Leuchoviae Docens.”

6 Az anyakönyvi bejegyzések szerint a Baumerth-testvérek egyik keresztapja bizonyos Samuel Rompauer volt, aki feltehetőleg a festő rokonságához tartozott. A lőcsei tájképfestőkhöz: *Szabolcsi Hedvig – Galavics Géza* szerk.: Művészet Magyarországon 1780–1830. (Katalógus.) Budapest 1980, 49–50, 53, 131–132, 138–141; *Szabó Júlia*: A mitikus és a történeti táj. Budapest 2000, 137–140. Legújabbban: *Katarína Beňová* ed.: Ján Rombauer (1782–1849). Levoča, Petrohrad, Prešov. Bratislava 2010.

7 A Művészeti Lexikon i. m. 1965 (2. j.) említ egy rézkarcot Ótátrafüred látképével 1806-ból és egy, a tarpataki vízesést ábrázoló gouache-t. Ezeknek eddig nem sikerült a nyomára bukkanni.

8 Hajótörés a viharos tengeren, 1810, papír, gouache, 350×505 cm, J. j. l. a sziklán: Joh. Baumerth pinx. An. 1810; Jónás prófétát a tengerbe vetik, 1810, papír, gouache, 350×505 cm, J. b. l. a sziklán: Joh. Baumerth pinx. 1810

9 *Vayerné Zibolen Ágnes*: Kisfaludy Károly. Budapest 1973, 32–38. (képekkel)

10 Claude Joseph Vernet: Hajótörés a viharos tengeren, 1773, olaj, vászon, 114,5 163,5 cm, London, National Gallery, ltsz.: NG 6601

11 Papír, rézmetszet, 370×465 mm. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 61.319. Sználva a keret alatt középen: *Sculpsit Ioh. Baumerth Leutschavia* 1817. Ezt a céhlevelet egy szabómester számára töltötték ki 1820. február 24-én. *Klaus Stopp*: Die Handwerkskundschaften mit Ortsansichten. Beschreibender Katalog der

Arbeitsattestate wandernder Handwerksgesellen. Bd. 6. Stuttgart 1984, Kat. Cs 58, 250–251 (Juraj Spiritza). A Történelmi Képcsarnok lapjainak megtekintését és közzésre engedését Gödölle Mátyásnak és Vajda Lászlónak köszönöm.

12 Papír, rézmetszet, 128×367 mm. Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 61.76. Jelezve a látkép alatt középen: Iohann Baumerth sc. A lap töredék, a veduta alól a szöveges rész le van vágva. *Stopp* i. m. Bd. 8. Stuttgart 1985, Kat. Cs 199, 690–691. (Juraj Spiritza)

13 Papír, rézmetszet, 365×197 mm, Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: MTKCs 3345. Jelezve jobbra lent: Sc. C. Baumerth studiosus in Gym. Leutschov. A: C: addictor:

14 *Nagy Iván*: Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal. V. Pest 1859, 148–149. és VII. Pest 1860, 306.

15 Nevek balról jobbra: Susanna Marjasy / Sigis: Szirmay Consors. – Barbara Okolicsány / Alex: Marjasy Vidua – B: Andr: Marjasy Gřalis – Theresia Marjasy / Jos: Ujhazy Consors. – Apoll. Marjasy Emer: Potturnay Consortis. / Anna Filia Joan: Szirmay Consors

16 ARAM HANC GRATITUDINIS / Gymn: Leutsch: A: C: addictor: / pia Mente devovit / XXI Febr MDCCCX. A latin felirat olvasásában nyújtott segítségét Mikó Árpádnak köszönöm.

17 Romantikus látkép, gouache, 345 mm×375 mm (ez a megadott méret nem felel meg a kép arányainak). Jelezve balra lent a kövön: Baumert Ch. Az adatok és a kép forrása: www.cemuz.sk, www.europeana.eu

ABOUT THE PAINTER BROTHERS BAUMERTH FROM LŐCSE

The names and the few known works by Johann and Christian Baumerth slightly run into one another in the Hungarian art historical literature. On the basis of the data in registers of birth of the evangelical church in Lőcse (Levoča) became clear that we could talk about two painters who were brothers. Johann Baumerth (11 March, 1788–5 March, 1833) worked as a teacher of drawing in the evangelical secondary school for girls in Lőcse (Levoča). His younger brother Christian (8 May, 1792–18 July, 1824) was the pupil of the painter József Czauczik and wanted to develop his knowledge in the Academy of Arts Vienna. His early work is a memorial leaf of Anna Mária Horváth Stansith, wife of Ferenc Máriássy at her death in 1810. We know a few more works of Johann Baumerth. The engravings of the cities of Rozsnyó (Rožňava) and Igló (Spišská Nová Ves) probably were

made after his own drawings around 1820. Two gouache paintings (1810) by him recently appeared in art dealer's gallery, a romantic style landscape and a biblical genre, which remind us to the early romantic landscape painting of Károly Kisfaludy (1788–1830). One of these pictures, the Shipwreck on stormy sea, was made after the composition by Claude Joseph Vernet.

BODA Zsuzsanna, Magyar Nemzeti Galéria / Hungarian National Gallery, H-1250 Budapest, Pf. 31.

Kulcsszavak: Johann Baumerth, Christian Baumerth, Lőcse, tájkép, gouache, rézmetszet / *Keywords*: Johann Baumerth, Christian Baumerth, Levoča, landscape, gouache, engraving